

BUDGET 2025-2027

Planeringsförutsättningar

Framtagen av regionstyrelseförvaltningen

Datum 2024-04-22

Ärendenr RS 2024/7

Version [1.0]

Planeringsförutsättningar

Innehåll

1. Inledning.....	2
2. Demografi och befolkningsutveckling	2
2.1 Gotland	2
2.2 Delområden.....	4
3. Väsentliga slutsatser och rekommendationer från omvärldsanalysen.....	4
4. Långsiktig finansiell analys.....	11
5. Investeringsbehov 10 år	12
6. Workshop om regionfullmäktiges prioriteringar	13
Bilaga 1: Upptagningsområde - Högstadieskolor	

1. Inledning

Planeringsprocessen innehåller flera händelser som leder till att regionfullmäktige beslutar om mål, fastställer budget så att förvaltningarna kan planera sin verksamhet för kommande år. I arbetet med att ta fram en ny styrmodell har även förändringar i planeringsprocessen beslutats. En del av den nya planeringsprocessen är genomförandet av planeringskonferens och framtagande av detta dokument som heter planeringsförutsättningar.

Planeringsförutsättningar ska ge en gemensam bild av vad respektive nämnd behöver beakta i verksamhetsplaneringen för kommande år. I dokument redogörs för Gotlands demografi och befolkningsutveckling, kritiska utvecklingsfaktorer för Gotland utifrån Region Gotlands omvärldsanalys, långsiktig finansiell analys inklusive 10-årig investeringsplan samt en sammanställning av genomförd workshop kring regionfullmäktiges prioriteringar.

2. Demografi och befolkningsutveckling

2.1 Befolkningsutveckling i riket

Enligt SCB:s befolkningsregister uppgick Sveriges folkmängd den 31 december 2023 till 10 551 707 personer. Det motsvarar en ökning på drygt 30 000 personer under året. Det kan jämföras med 2022 då ökningen motsvarade 73 000 personer. År 2023 ökade befolkningen alltså betydligt mindre än 2022. Befolkningsökning består till 80% av utrikes flyttnetto (skillnaden mellan antalet som flyttar in i och ut ur landet). De återstående 20% är ett födelseöverskott (skillnaden mellan antalet födda och döda).

Inflyttningen från utlandet har minskat jämfört med föregående år samtidigt som utflyttningen har ökat markant, förmodligen till viss del som en följd av Skatteverkets avregistrering i folkbokföringsregistret. Flyttnettot gentemot utlandet har därmed mer än halverats i en jämförelse med förra året.

Rörligheten inom landet har minskat väsentligt och ligger nu på samma nivå som före pandemin, då en ökad rörlighet syntes. 2023 saktade bostadsmarknaden ner, förmodligen på grund av det sammantagna ekonomiska läget såsom räntehöjningar och inflation. Den ekonomiska utvecklingen under 2024 och 2025 kan påverka rörligheten framåt.

Under pandemiåren förändrades även utrikes flyttströmmar. Inflyttning från utlandet brukar stå för en stor del av befolkningsökningen i Sverige, men denna minskade då. Under 2021 syntes dock en återhämtning som fortsatte under 2022, även om nivåerna var lägre än före pandemin. Denna återhämtning har avstannat helt under 2023 och flyttnettot har halverats.

Huruvida förändringar i flytt mönster till följd av pandemin kommer att bestå är i dagsläget osäkert och kan relateras till utvecklingen på arbetsmarknaden. Kommer exempelvis möjligheten att arbeta på distans finnas kvar om några år?

Antalet födda har även i år fortsatt att minska till en rekordlåg nivå. Anledningen till minskningen är dels att antalet kvinnor i barnafödande åldrar är betydligt färre än tidigare år. Vi ser även en minskning av det summerade fruktsamhetstalet, vilket redan 2022 var på en väldigt låg nivå.

2.2 Befolkningsutveckling på Gotland

Under 2023 minskade folkmängden i på Gotland med 144 personer, från 61 173 till 61 029 personer. Orsaken till den minskade befolkningen var ett flyttnetto på 34 personer och ett födelsenetto på -212 personer.

Årligen framställs en befolkningsprognos för Gotland i syfte att åskådliggöra vilka krav som kommer att ställas på regionen framöver gällande barnomsorg, skola och äldreomsorg. Prognosen ger även underlag till vilka skatteintäkter som kan förväntas framöver. Den senaste befolkningsprognosen avser perioden 2024 - 2033 och upprättades i mars 2024.

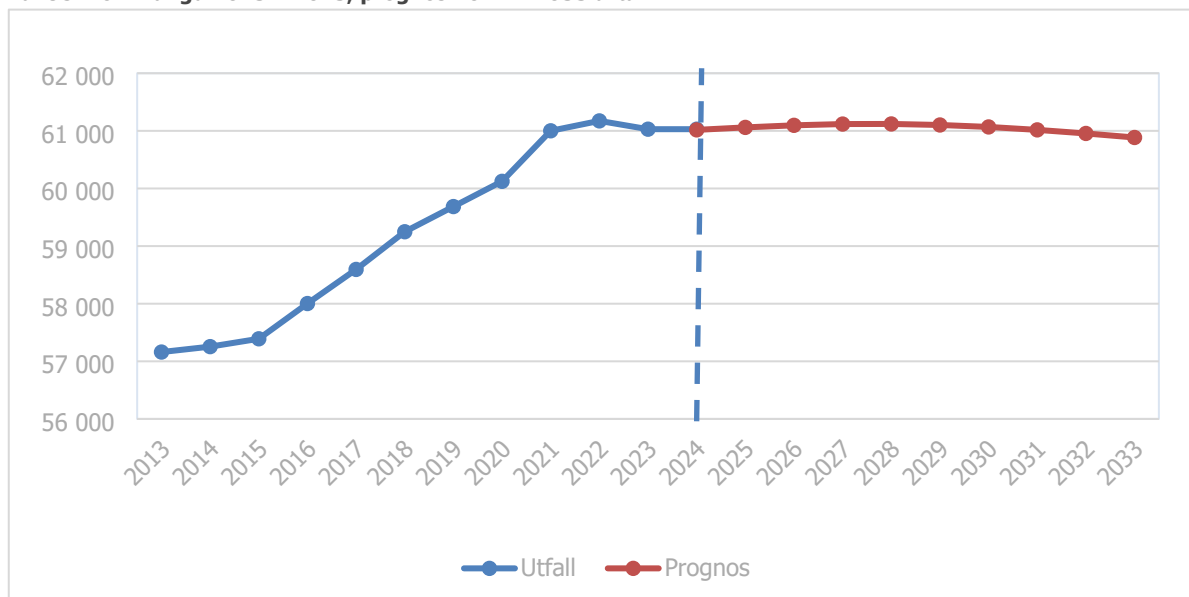
Under prognosperioden 2024 - 2033 kommer folkmängden på Gotland att minska med 144 invånare, från 61 029 till 60 885 personer. Även om befolkningen antalsmässigt kommer att bestå de kommande tio åren så kommer utmaningarna inte att vara de samma då som nu. För att få en bättre uppfattning kring de kommande behoven så behöver man, förutom antalet personer, även ta hänsyn till befolkningens ålder.

Flyttnettot förväntas bli i genomsnitt 271 personer per år och födelsenettet -286 personer per år. Totalt ger detta en förändring med -15 personer per år.

Antalet inflyttade beräknas bli i genomsnitt 2 748 personer per år medan antalet utflyttade skattas till 2 477 personer. Antalet barn som föds förväntas vara 441 per år och antalet avlidna skattas till 727 personer.

I diagrammet nedan visas den faktiska befolkningsutvecklingen under perioden 2013 - 2023 samt den prognosticerad befolkningsutveckling för åren 2024 - 2033.

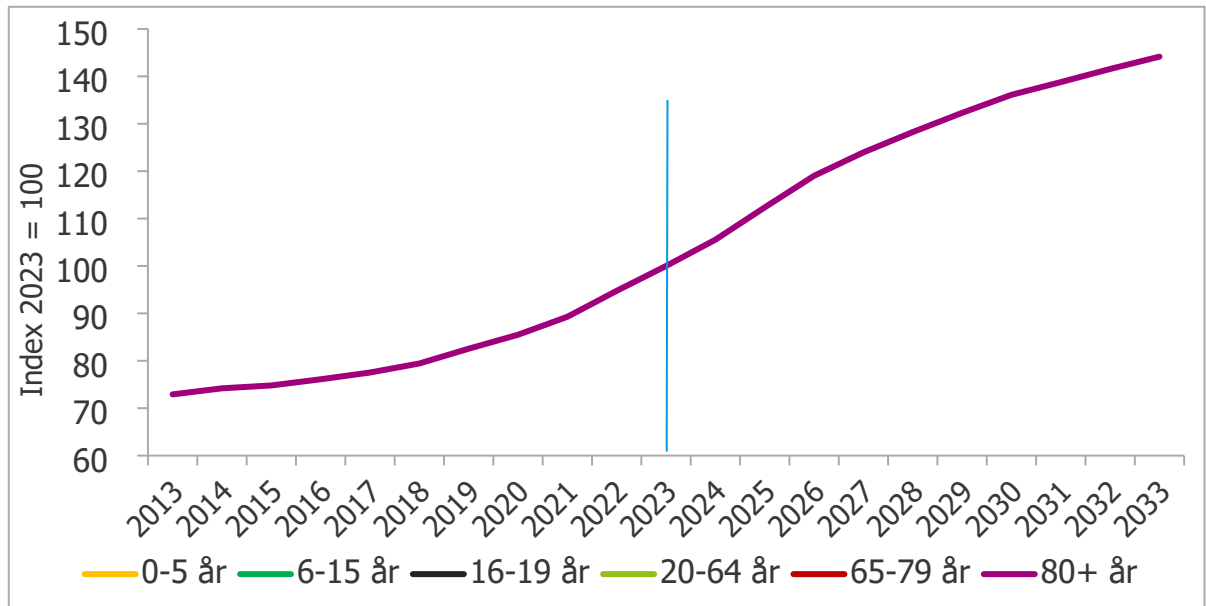
Faktisk folkmängd 2013 – 2023, prognos 2024 – 2033 antal

Förändring av folkmängd per åldersgrupp procent

För att underlätta planeringen för Region Gotlands verksamheter delas prognosen in i olika åldersgrupper. Diagrammet **Error! Reference source not found.** visar den procentuella

volymförändringar per åldersgrupp¹ med utgångspunkt från årsskiftet 2023/2024 och med en tioårs horisont såväl bakåt som framåt. Samtliga åldersgrupper har vid utgångspunkten index 100. De historiska värdena visar den procentuella förändring som varit och värdena från och med 2024 visar den prognostiserade utvecklingen. Här framgår det att åldersgruppen 80+ förväntas ha den största procentuella ökningen även på längre sikt. Det framgår även att antalet ungdomar i gymnasieåldern, 16-19 år, förväntas öka de kommande åren för att därefter plana ut på en nivå cirka 10% högre än idag..

Delområdesprognos

Prognos över befolkningsutvecklingen har även gjorts för sju geografiska delområden vilka är desamma som skolans elevupptagningsområden. Liksom prognosen för regionen som helhet är delområdesprognoserna demografiska framskrivningar vilket innebär att parametrarna som påverkar resultatet är fertilitet, mortalitet samt in- och utflyttning.

I tabellen nedan visas den faktiska befolkningen per den 31 december 2023 och den prognostiserade befolkningen för åren 2024 och 2033 uppdelat per delområde. Av tabellen framgår att delområdet Visby Södra beräknas växa med 6% under perioden, övriga områden väntas minska.

Delområde	2023	2024	2033	Förändring 2023-2033, antal	Förändring 2023-2033, procent
Visby Norra	17	17	16	-557	-3,21%
	351	257	794		

¹ Åldersgrupperna representerar regionens planeringsbehov för verksamheterna

Visby Södra	16	16	17	994	6,00%
	576	731	567		
Fårösund	3 343	3 340	3 284	-59	-1,76%
Slite	4 969	4 970	4 942	-27	-0,54%
Roma	6 881	6 861	6 723	-158	-2,30%
Klinte	4 037	4 024	3 942	-95	-2,35%
Sudret	7 875	7 834	7 631	-244	-3,10%
Gotland	61	61	60	-146	-0,24%
	029	017	883		

Prognostiserad utveckling av folkmängden i regionens olika delområden, 2024 – 2033

Volymförändring per åldersgrupp för Regionen som helhet och fördelat per delområde

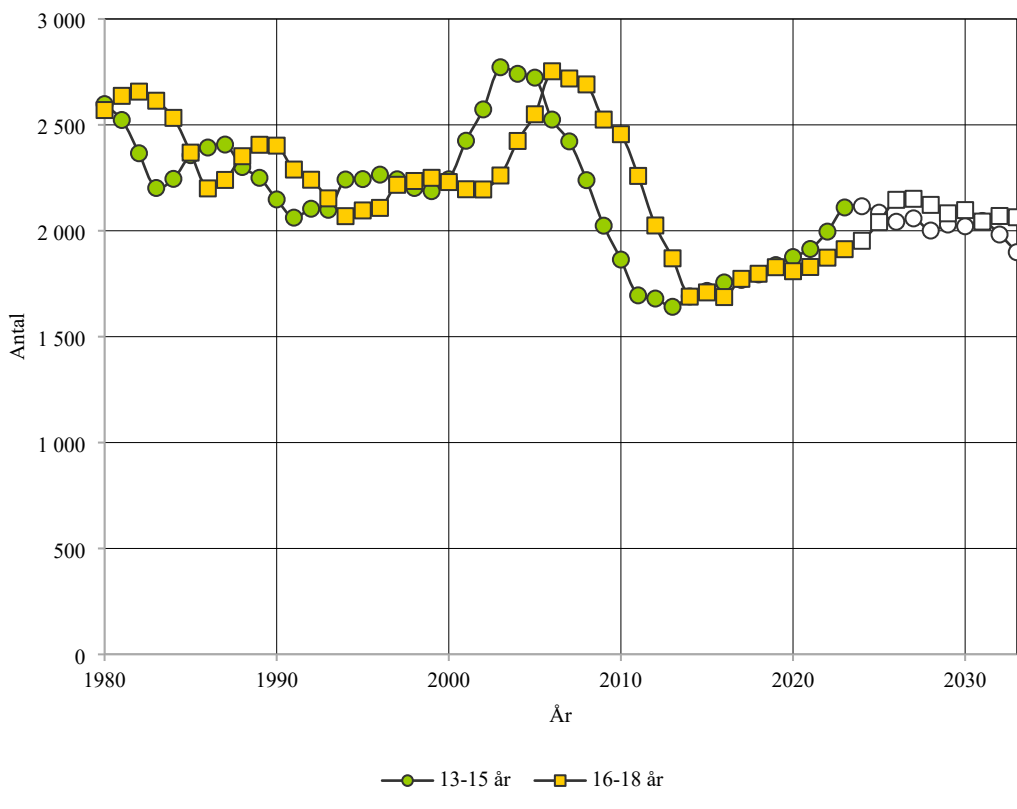
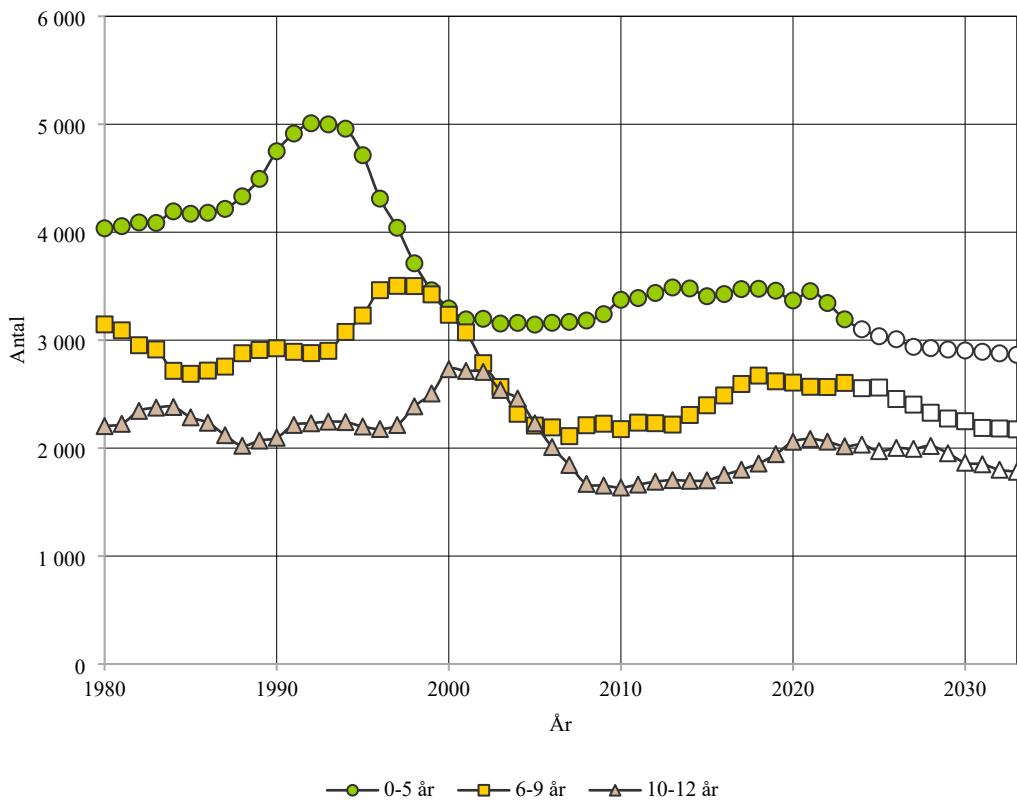
Inom varje åldersgrupp presenteras först en inledande text kring åldersgruppen som helhet följt av diagram och en tabell som visar förändringen för hela Regionen. Därefter delas gruppen/ grupperna upp i liknande diagram och tabeller fördelade per delområde.

Barn och unga 0-18 år

Utvecklingen av antalet barn i åldern 0-5 år beror främst på hur många barn som föds framöver. Eftersom denna åldersgrupp även är relativt mer flyttbenägen än de äldre barnen, vilka har börjat skolan, så har även in- och utflyttning en viss inverkan på utvecklingen. För de äldre barngrupperna, 6-9 år och 10-12 år beror eventuella förändringar i antalet främst på åldrandet och att olika årskullar är olika stora.

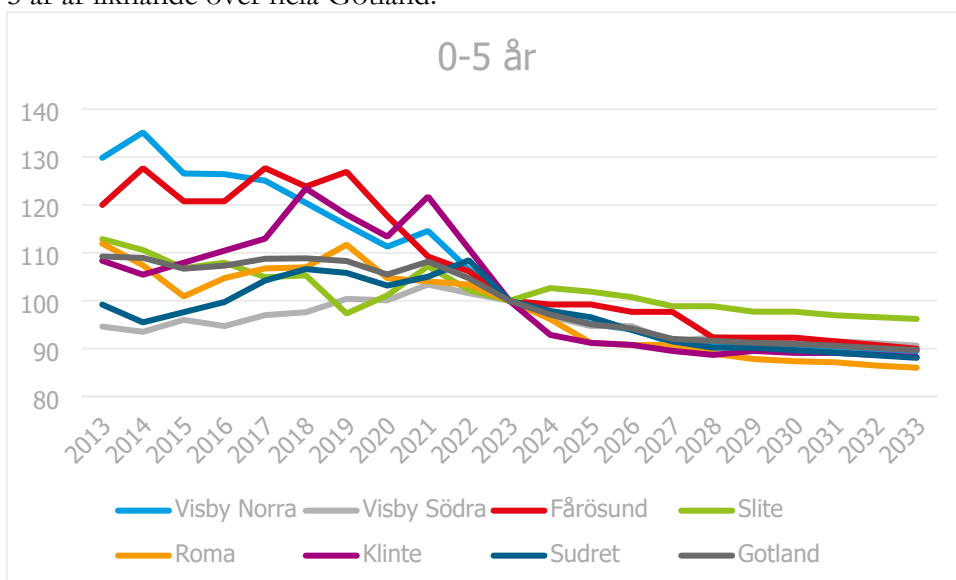
Antalet barn i åldrarna 13-15 och 16-18 år har sedan 2000-talets mitt minskat i de flesta av landets kommuner. Detta i takt med att de stora barnkullarna som föddes kring 1990 har lämnat dessa åldrar bakom sig. I många kommuner kan dock en uppgång av antalet invånare i dessa åldrar förväntas den kommande perioden.

I diagrammen nedan visas hur gruppen barn och unga förändrats på Gotland under åren 1980 - 2023 samt en prognos som sträcker sig fram till 2033. Diagrammen delar upp gruppen i åldrarna 0-5 år, 6-9 år, 10-12 år, 13-15 år samt 16-18 år. Diagrammen kompletteras med en tabell som visar antalet individer i grupperna för åren 2013, 2023 samt 2033. Tabellen visar även förändringen i gruppen i såväl absoluta tal som i relativa mått (%).

Åldersgrupp	2013	2023	2033	Diff 2023-2033 antal	Diff 2023-2033 procent
0-5 år	3 488	3 193	2 864	-329	-10,3
6-15 år	5 563	6 731	5 853	-878	-13,0
16-18 år	1 870	1 913	2 63	150	7,8

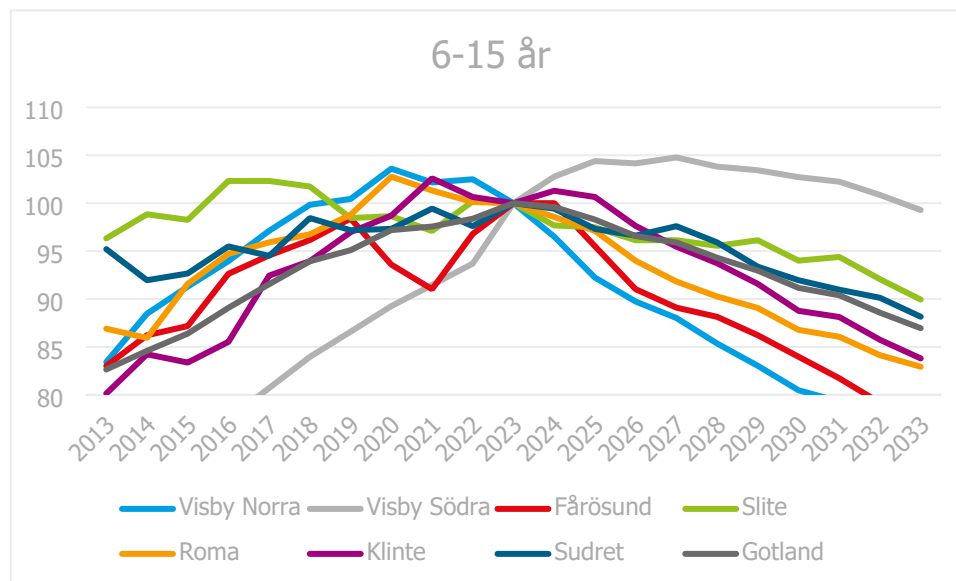
För att underlätta planeringen för verksamheterna så har delområdesprognoser tagits fram för de olika åldersgrupperna. För gruppen 0-5 år prognostiseras det en minskning för Gotland som helhet på 10,3%. Vi ser i diagrammet och tabellen nedan att samtliga delområden ligger ganska nära den siffran förutom delområdet Slite, där är minskningen endast 3,8%. Det gör att utmaningarna med att hantera en minskad mängd barn i åldern 0-5 år är liknande över hela Gotland.

Delområde	2013	2023	2033	Diff 2023-2033 antal	Diff 2023-2033 procent
Visby Norra	953	734	657	-77	-10,5
Visby Södra	950	1 004	910	-94	-9,4
Fårösund	156	130	117	-13	-10,0
Slite	298	264	254	-10	-3,8
Roma	497	444	382	-62	-14,0
Klinte	259	239	211	-28	-11,7
Sudret	375	378	333	-45	-11,9
Gotland	3 488	3 193	2 864	-329	-10,3

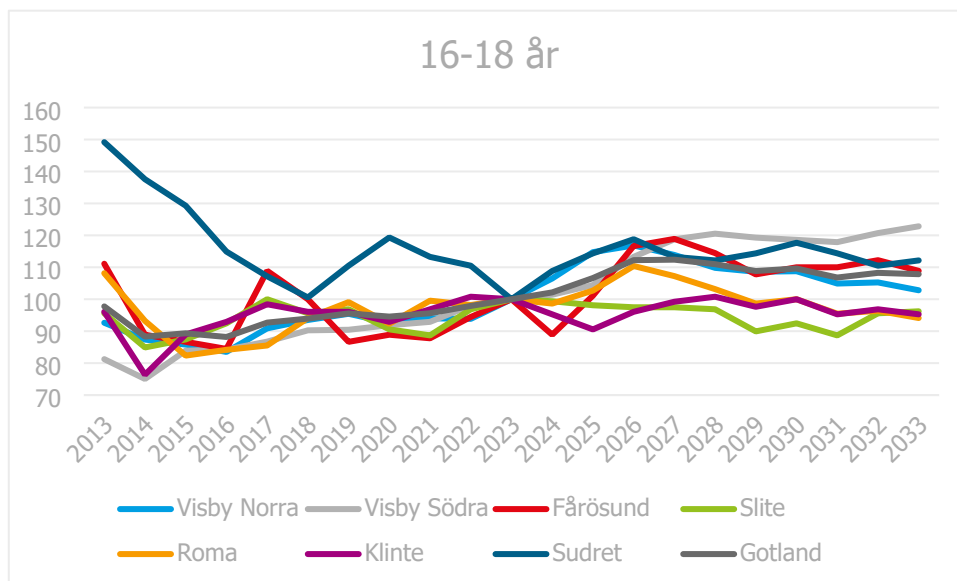

I åldersgruppen 6-15 år så prognostiseras det en minskning för Gotland som helhet på 13,0% under perioden 2023 - 2033. Här ser vi att områdena Klinte, Roma och Fårösund ligger något över genomsnittet för Gotland men störst tapp i åldersgruppen ser vi i Visby Norra som beräknas tappa ¼ eller 24,5% av barnen den kommande 10-års perioden. Samtidigt ser vi att Visby Södra om tio år kommer att ha en liknande volym som idag. Vi ser också att området de närmsta två åren kommer att öka barnantalet med 5% för att från år 2028 succesivt åter närma sig dagens volym.

Delområde	2013	2023	2033	Diff 2023-2033 antal	Diff 2023-2033 procent
Visby Norra	1 504	1 803	1 362	-441	-24,5
Visby Södra	1 533	2 095	2 080	-15	-0,7
Fårösund	259	312	243	-69	-22,1
Slite	498	517	465	-52	-10,0
Roma	723	832	690	-142	-17,0
Klinte	371	463	388	-75	-16,2
Sudret	675	709	625	-84	-11,9
Gotland	5 563	6 731	5 853	-878	-13,0

I den relativt lilla gruppen, 16-18 år, som år 2023 innehöll totalt 1 870 personer ser vi den kommande 10-års perioden en ökning med 7,8% för Gotland som helhet. Fårösund, Sudret och framförallt Visby Södra väntas att öka mer än genomsnittet för Gotland medan områdena Slite, Roma och Klinte väntas att minska befolkningen i den åldersgruppen.

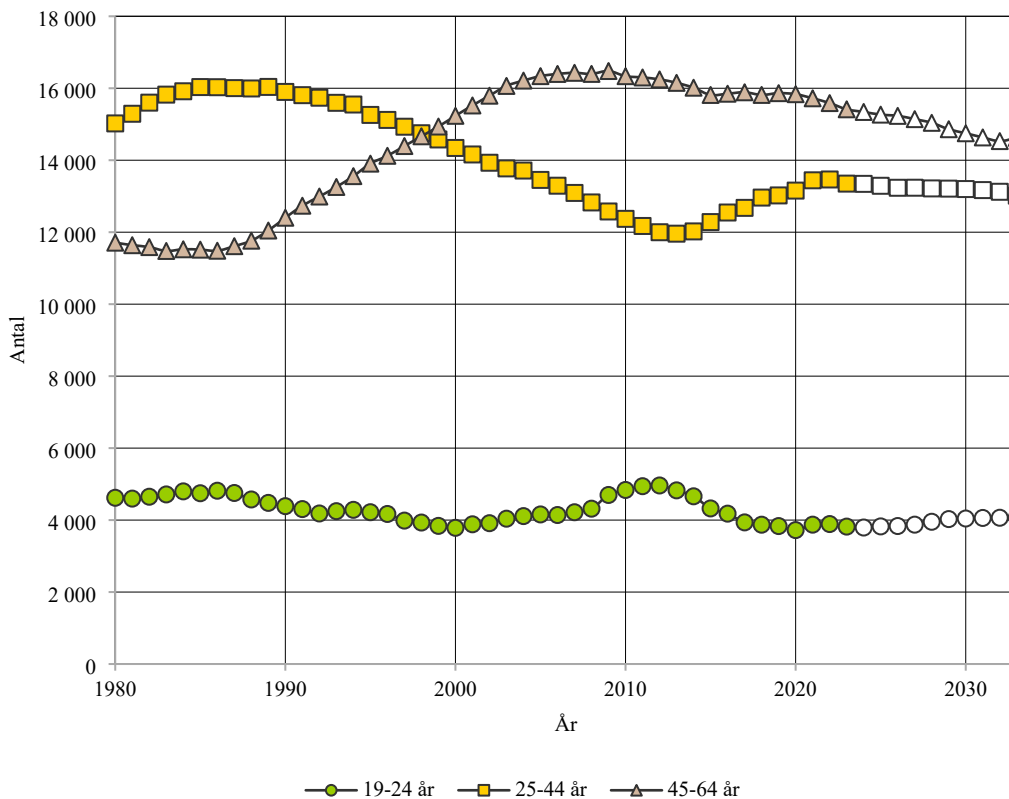

Delområde	2013	2023	2033	Diff 2023-2033 antal	Diff 2023-2033 procent
Visby Norra	528	570	586	16	2,8
Visby Södra	459	565	694	129	22,8
Fårösund	100	90	98	8	8,9
Slite	152	159	153	-6	-3,8
Roma	239	221	208	-13	-5,9
Klinte	122	127	121	-6	-4,7
Sudret	270	181	203	22	12,2
Gotland	1 870	1 913	2 063	150	7,8

Vuxna 19-64 år

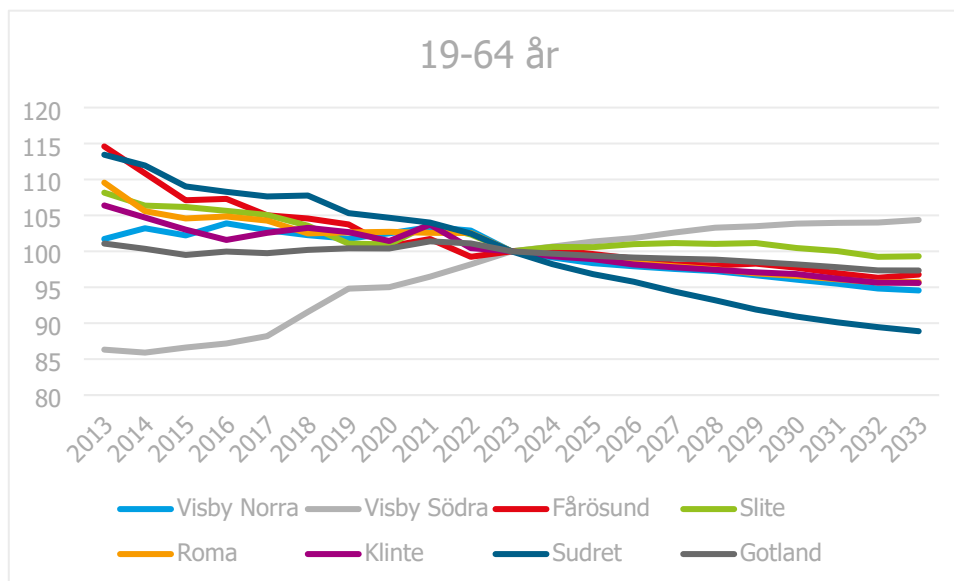
Åldersgruppen 19-24 år har i många kommuner minskat under de senaste åren då generationen född kring 1990 passerat dessa åldrar. Åldersgruppen 25-44 år har minskat då den stora

60-talistgenerationen nu befinner sig i åldersgruppen 45-64 år. Dock ökar den nu igen då 90-talisterna istället träder in här. Samtidigt motverkas detta av att 40-talisterna nu är äldre än 65 år och därmed trätt in i nästa åldersgrupp.

Åldersgrupp	2013	2023	2033	Diff 2023-2033 antal	Diff 2023-2033 procent
19-64 år	32 935	32 584	31 715	-869	-2,7

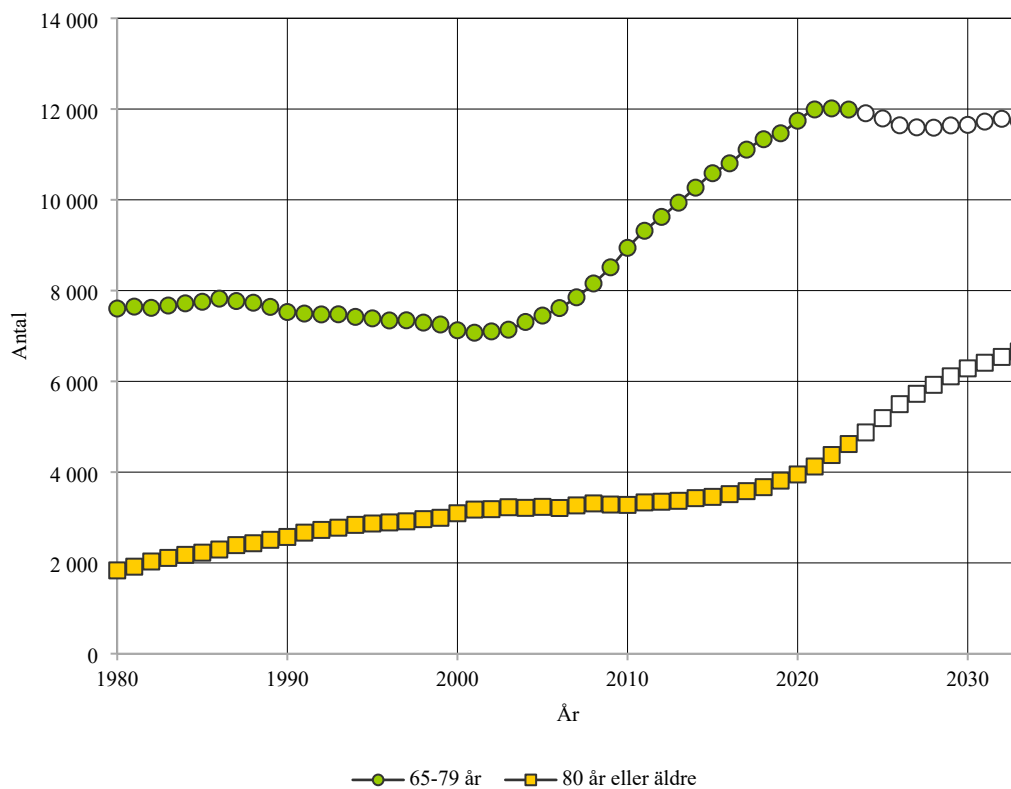
I den antalsmässigt största gruppen 19-64 år kommer Gotland de kommande tio åren att minska befolkningen med 869 personer eller 2,7%. Den största procentuella minskningen ser vi på Sudret som väntas att minska med 11,1%. Det enda området som väntas öka befolkningen är Visby Södra.

Delområde	2013	2023	2033	Diff 2023-2033 antal	Diff 2023-2033 procent
Visby Norra	9 827	9 661	9 135	-526	-5,4
Visby Södra	7 931	9 188	9 589	401	4,4
Fårösund	1 806	1 576	1 525	-51	-3,2
Slite	2 823	2 610	2 592	-18	-0,7
Roma	4 000	3 651	3 496	-155	-4,3
Klinte	2 150	2 021	1 932	-89	-4,4
Sudret	4 398	3 877	3 446	-431	-11,1
Gotland	32 935	32 584	31 715	-869	-2,7

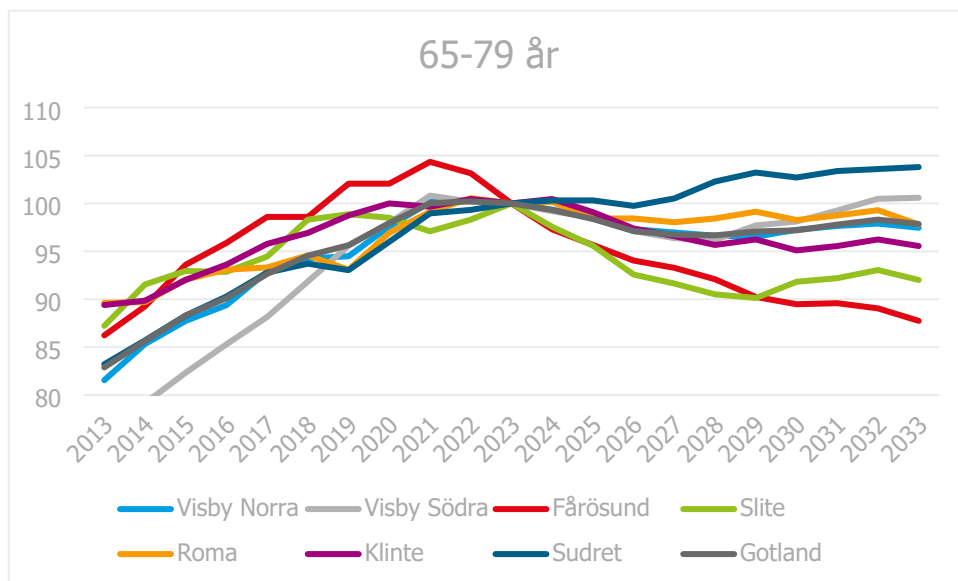
Gruppen äldre, 65-79 år samt 80 år eller äldre

Under en längre tid framöver kommer antalet äldre i landets kommuner att öka. Orsaken är dels att den stora 40-talist generationen uppnått pensionsåldern fullt ut, dels att medellivslängden ökar och att de äldre lever längre än tidigare. Den närmaste framtiden medför främst en ökning i åldersgruppen 80 år eller äldre där 40-taliserna nu börjar träda in.

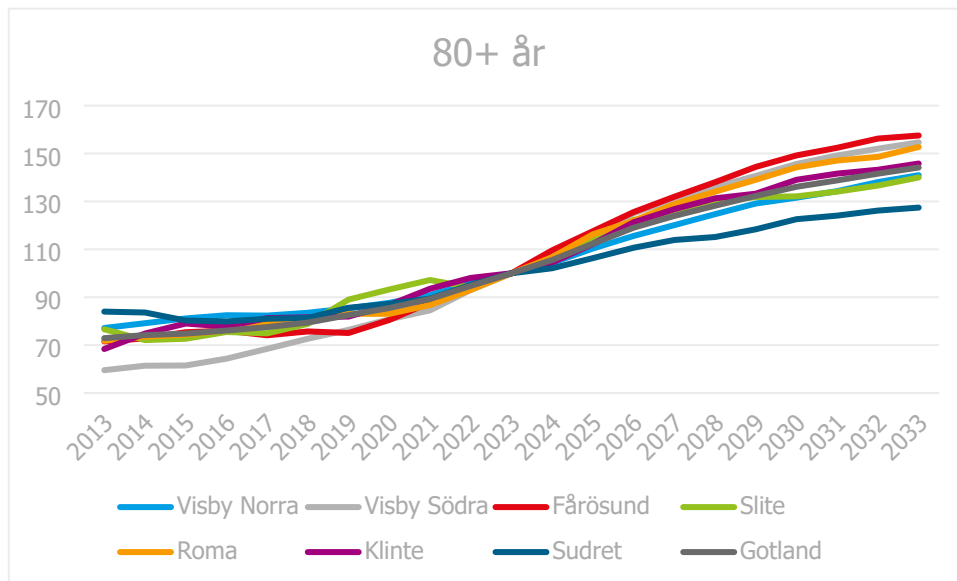
Åldersgrupp	2013	2023	2033	Diff 2023-2033 antal	Diff 2023-2033 procent
65-79 år	9 937	11 989	11 731	-258	-2,2
80+	3 368	4 619	6 659	2 040	44,2

Gruppen 65-79 år förväntas att minska med 2,2% de kommande tio åren. Minskningen beror på att det är fler som faller ur gruppen och träder in i gruppen 80 år eller äldre än vad det är som kommer in i gruppen underifrån. Den största minskningen ser vi i Fårösund, där minskar gruppen med 113 personer eller 12,3%.

Delområde	2013	2023	2033	Diff 2023-2033 antal	Diff 2023-2033 procent
Visby Norra	2 634	3 230	3 148	-82	-2,5
Visby Södra	2 055	2 700	2 716	16	0,6
Fårösund	795	922	809	-113	-12,3
Slite	928	1 064	979	-85	-8,0
Roma	1 140	1 272	1 244	-28	-2,2
Klinte	784	877	838	-39	-4,5
Sudret	1 601	1 924	1 997	73	-3,8
Gotland	9 937	11 989	11 731	-258	-2,2

Det är i gruppen 80 år eller äldre som vi hittar den till både antal och procentuellt största förändringen. Under den kommande tio-års perioden väntas gruppen att öka med 2 040 personer eller 44,1%. Vi ser också att gruppen under de senaste tio åren, 2013-2023, ökat med 37%. Fårösund, Visby Södra och Roma är de områden som väntas störst ökning av gruppen de kommande tio åren medan vi ser den minsta procentuella ökningen på Sudret.

Delområde	2013	2023	2033	Diff 2023-2033 antal	Diff 2023-2033 procent
Visby Norra	1 044	1 353	1 907	554	41,0
Visby Södra	608	1 021	1 579	558	54,7
Fårösund	224	313	493	180	57,5
Slite	272	355	497	142	40,0
Roma	331	461	704	243	52,7
Klinte	212	310	452	142	45,8
Sudret	677	806	1 027	221	27,4
Gotland	3 368	4 619	6 659	2 040	44,1

3. Väsentliga slutsatser och rekommendationer från omvärldsanalysen

Inledning

I en värld som ständigt, och med ökande hastighet, förändras är en omvärldsanalys oundgänglig för organisationer. Att förstå och anpassa sig till yttre omständigheter är avgörande för att säkerställa långsiktig framgång och överlevnad. Omvärldsanalys är en process där man systematiskt samlar, analyserar och tolkar information om hur omgivande miljö påverkar den egna organisationen.

Målet med en omvärldsanalys är att förstå de olika faktorer och trender som kan påverka verksamheten för att kunna fatta informerade beslut och anpassa strategier. Genom att genomföra en omvärldsanalys får organisationer och företag en bättre förståelse för de möjligheter och hot som finns i omvärlden. Det hjälper också till att identifiera styrkor och

svagheter inom organisationen själv, vilket är viktigt för en hållbar och effektiv verksamhetsplanering.

Nyttjandet av verktyget omvärldsanalys som stöd för sin verksamhetsplanering inom Region Gotland har fram till idag sett olika ut på olika förvaltningar, avdelningar och enheter. I den övergripande planeringsprocessen har vi under många år haft en årlig omvärldsdag där vi diskuterat olika ämnen som har betydelse för vårt samhälle och vår verksamhet. Vissa år har vi haft extern medverkan och vissa år har vi själva arbetat med omvärldstrender på olika sätt. Vi har vid det tillfället inte presenterat en gemensam omvärldsanalys.

Syftet med Region Gotlands gemensamma omvärldsanalys är att skapa samsyn. En samsyn som i sin tur kan leda till samverkan och samhandling kring de utmaningar och möjligheter omvärldens förändringstryck medför.

Väsentliga slutsatser och rekommendationer

En megatrend är en långsiktig och övergripande förändring eller utveckling som påverkar samhället, ekonomin och olika branscher. Dessa trender sträcker sig över årtionden och har en betydande inverkan på hur människor lever sina liv, företag bedriver verksamhet och samhällen utvecklas. Megatrender är djupt rotade i samhället och formas av en kombination av olika faktorer, såsom teknologiska framsteg, demografiska förändringar, kulturella förändringar, miljöförändringar och ekonomiska krafter.

1. Megatrend – Klimat och energi

Enligt SMHI:s klimatscenariotjänst (SMHI, 2023) kan temperaturen stiga med drygt 2,5 grader (enligt RCP 4,5²) eller drygt 4 grader (enligt RCP 8,5) till slutet av seklet³. Det innebär att antalet varma dagar blir fler och värmeböljor inträffar oftare.

Vegetationsperioden förlängs. Nederbörden ökar på årsbasis, men under sommarmånaderna syns ingen märkbar förändring. Skyfallen blir däremot kraftigare. Flödena i vattendragen ökar på vintern och minskar på sommaren.

Kalk- och cementindustrin på Gotland svarar för större delen av energianvändningen och merparten av koldioxidutsläppen. Tar man bort den sektorns utsläpp, står drivmedel till transporter och arbetsmaskiner för över 85 % av de klimatpåverkande utsläppen på Gotland från den samlade energianvändningen i bostäder, offentlig service, i transporter och i alla företag utom just tillverkningsprocesserna i kalk- och cementindustrin. Kalk- och cementindustrin har också stora processutsläpp från själva råvaran, därför bedöms koldioxidavskiljning och lagring vara en nödvändig teknik för att tillsammans med andra åtgärder klara klimatmålen. Energiomställningen är en möjlighet som kan stärka konkurrenskraften i det gotländska näringslivet. Det gotländska samhället har hela tiden fört fram att en absolut förutsättning för energiomställningen är ökad överföringskapacitet av el till och från fastlandet, eftersom det gotländska elnätet i dagsläget inte har kapacitet för en ökad lokal elproduktion. Kommer en sådan till stånd, kan en stor export av förnybar el väga upp de kvarvarande utsläppen från fossil energi, främst från transporter. Detta har varit huvudstrategin under lång tid.

Energiomställningen kommer innebära stora konsekvenser för Gotland. Det kommer handla om utbyggnad av elnät och överföringskapacitet till fastlandet, om storskalig vindkraftsproduktion på land och kanske framför allt till havs, om ökad elektrifiering av transporter och industriprocesser. Medan Sverige planerar för en dubblad elanvändning beräknas elanvändningen på Gotland närmare tredubblas. Cementindustrins omställning är den främsta orsaken.

Väsentliga slutsatser och rekommendationer inom denna megatrend:

Slutsats 1: Klimatförändringen är en mätbar realitet som kommer påverka det gotländska samhället och den gotländska naturen. Parisavtalet kräver aktion. Business as usual finns inte längre.

- ⇒ Rekommendationen är att Region Gotland arbeta målmedvetet med klimatanpassning av sina verksamheter i enlighet med den antagna klimatanpassningsplanen och tillskjuta de ekonomiska resurser som krävs för detta arbete.

Slutsats 2: Energiomställningen är en stor möjlighet för Gotland, inte minst genom att öka självförsörjningsgraden av förnybar energi vilket har en rad positiva effekter. För att en omställning ska resultera i ett ekologiskt hållbart samhälle krävs dock en betydligt lägre total energi- och materialomsättning än i dagens samhälle.

- ⇒ Rekommendationen är att Region Gotland ska verka för en större förståelse för hur ett sådant samhälle kan gestalta sig och vad som krävs för att nå dit.

Slutsats 3: Energi- och klimatfrågorna har en tendens att tränga undan andra stora, övergripande miljöfrågor såväl som mer lokala.

- ⇒ Rekommendationen är att Region Gotland även ha kapacitet att göra satsningar även på dessa områden, vilket kommer ge en bättre miljö och öka sannolikheten att nå miljö kvalitetsmålen.

2. Megatrend – Social sammanhållning

På Gotland, precis som i riket, har det sociala deltagandet minskat sedan 2020.

Valdeltagandet till kommun- och riksdagsval har minskat i senaste valet, både på Gotland och i riket. Vissa grupper har lägre valdeltagande än andra, exempelvis personer med svaga socioekonomiska förutsättningar, unga och män.

Utbildningsnivån på Gotland är lägre än i andra regioner men förhållandevis god i jämförelse med andra jämförbara kommuner. Arbetslösheten på Gotland har varit låg under lång tid med en gynnsam arbetsmarknad för arbetstagare, utan ökad arbetslöshet under pandemin och på historiskt låga nivåer även efteråt. Vissa grupper har dock svårare att få fäste på arbetsmarknaden och en stor andel av de som är arbetslösa har varit det länge. Den gotländska arbetsmarknaden är fortsatt könsuppdelad. Vissa grupper har svårt att få fäste på arbetsmarknaden, som unga, personer med funktionsnedsättningar och personer födda utanför Europa.

Gotlänningar upplever trygghet och tillit till andra människor i högre grad i jämförelse med riket som helhet. Det finns en närhet mellan människor och ett starkt och engagerat föreningsliv. Tilliten till andra människor har dock minskat i vissa grupper under de senaste

10 åren. På Gotland är våld i nära relation ett samhällsproblem. Både lokalt och nationellt rapporteras en ökning i antalet orosanmälningar för barn och ungdomar.

På Gotland finns fortsatt omotiverade skillnader i hälsa mellan olika grupper i samhället. På Gotland har psykiska besvär högst troligt ökat bland barn och ungdomar under de senaste åren. Bland vuxna är sjukskrivningar p.g.a. psykisk ohälsa fler idag än för 10 år sedan. På Gotland är diagnossatta psykiska sjukdomar och funktionsnedsättningar vanligare jämfört med i riket, i alla åldrar.

Väsentliga slutsatser och rekommendationer inom denna megatrend:

Slutsats 1: Inkludering och delaktighet i samhället skiljer sig mellan olika grupper och medför att en betydande andel av befolkningen exempelvis upplever kränkande bemötande, ensamhet och avstår från att delta i demokratiska val.

- ⇒ Rekommendationen är att Region Gotland ska hålla i och förstärka åtgärder för ökad inkludering och delaktighet i samhället, vilket till exempel innebär insatser för insatser för att motverka skadliga exkluderande samhällsnormer, så väl som insatser för att möjliggöra utbildning, arbete, sysselsättning och socialt deltagande för alla oavsett bakgrund funktionsförmåga liksom riktade insatser för att minska ensamhet.

Slutsats 2: Upplevd tillit och trygghet skiljer sig mellan olika grupper i samhället och det finns problem med mäns våld mot kvinnor och annan brottslighet som exempelvis narkotikarelaterad kriminalitet.

- ⇒ Rekommendationen är att Region Gotland ska hålla i och förstärka åtgärder både för specifikt brottsförebyggande arbete men också åtgärder som påverkar grundläggande förutsättningar för ett tryggt samhälle, som exempelvis insatser så människor blir inkluderade och delaktiga i samhället, se slutsats 1.

Slutsats 3: Det finns omotiverade skillnader i hälsa, levnadsvanor och andra faktorer som påverkar hälsan, mellan grupper i samhället.

- ⇒ Rekommendationen är att Region Gotland ska hålla i och förstärka åtgärder för likvärdiga förutsättningar för god hälsa, som exempelvis insatser så barn klarar sin skolgång och ungdomar går gymnasiet, samtidigt som hälsofrämjande arbete och förebyggande insatser utvecklas för befolkningen men med extra fokus för grupper med störst risk för ohälsa.

3. Megatrend – Globalisering

Globaliseringen har gjort världen mer nåbar, vilket gynnat besöksnäringen. Öar i synnerhet kommer möta utmaningar i klimatförändringar med effekter på havet. Begränsningarna under pandemisommaren 2021 medverkade till förändrade resmönster med betydligt mer ”hemestrände” och kortare reseavstånd i allmänhet, vilket ledde till att nya besökare upptäckte Gotland. Klimatförändringar, som t.ex. extremhetta i Sydeuropa och efterfrågan av hållbara resekoncept, förväntas rita om kartan. Vinsterna av ett hållbarhetspräglat platsvarumärke är många och för Gotlands del ett signalvärde.

Kommande Nato-etableringar i Sverige kan påverka bilden av Gotland och medverka till att platsvarumärket förändras, samtidigt nås en ny målgrupp besökare/bosättare. Den geopolitiska situationen kan också medföra säkerhetsklassning av vissa platser, etableringar

och begränsad allmän tillgång till infrastruktur där t ex nyttjande av allemansrätt och naturtillgångar kan komma att påverkas.

Havstemperaturen påverkar algblomning och med Östersjön som världens mest trafikerade innanhav utgör andelen kemikalietankers ständiga hot och beredskapsbehov. Torkan i södra Europa har förflyttat odlingsgeografin norrut, idag finns det exempelvis 60 kommersiella vinodlingar i Sverige varav två på Gotland. Utöver motståndskraftiga och anpassningsbara grödor, finns potential att kommersialisera underutnyttjade arter med hållbara bestånd, vilda kulturväxtsläktingar och matväxter. Gotland är av riksintresse och kan bidra till ökad nationell och europeisk livsmedelsproduktion, men en överhängande fara är att lantbruk och yrkesfiske försvinner relaterat till ekonomiska prövningar, energiförsörjning och tillgång till insatsvaror eller resurser.

På en Ö med hög tjänstesektor har digitaliseringskapaciteten sedan länge skapat potential för distansarbete, Gotland var bland de första i Europa att bygga ut fibernätverket. Den stora offentliganställda sektorn med framförallt primärkommunal verksamhet kan komma att påverkas av en högre automatiserings- och digitaliseringsgrad med följd av nya kunskapsbehov och kompetenser.

Cirkulärekonomi är strategisk hantering av upp- och nedströms resursflöden av energi, materia eller tjänster som kan ge stora hållbarhetsmervärden i kretslopp där resurser används effektivt och avfall minimeras. Lokalt producerade och återvunna varor och tjänster kan minska beroendet av importerade produkter och därmed stärka öars självförsörjningskapacitet. Oavsett verksamhet är befolkningens mängd, kunskap och investeringsvilja avhängig möjligheterna att öka produktion, linjär som cirkulär. Kortare värdekedjor skapar hållbar konkurrenskraft.

Väsentliga slutsatser och rekommendationer inom denna megatrend:

Slutsats 1: Sveriges NATO-medlemskap kommer bland annat påverka Gotlands attraktionskraft, platsutveckling och bosättningsmöjligheter.

- ⇒ Rekommendationen är att Region Gotland ska stärka framdriften i samarbetet med Länsstyrelsen i Gotlands län och näringen. Samt i påbörjade samarbeten med öar, vars förutsättningar ställer något andra krav på beredskap än på fastlandsterritorier. Region Gotland bör också vidmakthålla och vidareutveckla positionen som en hållbar och utvecklingsorienterad plats för boende, besök och produktion – i samexistens med den militära expansionen.

Slutsats 2: Kombinationen av utmaningar gällande klimat och beredskap kan innebära nya möjligheter avseende ökat behov av nationell och europeisk livsmedelsproduktion för och från Gotland.

- ⇒ Rekommendationen är att Region Gotland ska stärka fokus på innovativa affärsidéer både inom livsmedelskedjan och i andra cirkulära branscher. Region Gotland bör också verka för att attrahera investerare och nya företagsetableringar med hållbara och cirkulära affärsidéer.

Slutsats 3: Gotland har ett mycket välutvecklat fibernätverk, vilket möjliggjort en högre grad av automatisering av olika tjänster och produktionsmoment. Gotlands näringsliv har en outnyttjad potential i digitala och högteknologiska cirkulärt hållbara affärsmöjligheter.

- ⇒ Rekommendationen är att Region Gotland tydligare ska främja en ökad diversifiering av Gotlands näringsliv och arbetsmarknad genom att aktivt arbeta för fler företagsetableringar som har en digitalt baserad affärsidé, samt ökad forskningssamverkan inom digitalt baserade affärsidéer.

4. Megatrend – Teknologisk utveckling

Verktyg och tjänster såsom Artificiell Intelligens, Internet of Things, datadriven innovation och öppna data möjliggör den snabba tjänsteutveckling vi ser i samhället. Detta påverkar oss i flera led, allt från hur vi skapar värde för boende, besökare och företagare, till hur vi arbetar, lever och interagerar med tjänster och individer och hur vi hanterar akuta situationer. Utvecklingen kan leda till effektiviseringar och stora kostnadsbesparingar men ställer också höga krav på informationssäkerhet och integritetssäkrad hantering av personuppgifter.

Idag finns ett antal insatser inom teknologisk utveckling på Gotland. Dessa är dock ofta inte samordnade eller skapade utifrån några möjliga synergieffekter. Inom det offentliga genomförs vissa punktinsatser, exempelvis inom öppna data, datadelning och grön digital omställning. I det gotländska samhället finns även där goda initiativ, inte minst kring energieffektiviseringar med hjälp av digitala verktyg samt kring automatisering i vissa produktionsled. Sammantaget saknas dock en helhetsbild över hur digitaliseringens möjligheter utnyttjas på Gotland och vilka resultat som insatser kring digital innovation och verksamhetsutveckling torde kunna bidra till.

Med en gemensam målbild kring nyttan och möjligheterna med digital utveckling och med en vision om hur Gotland vill utvecklas med hjälp av dessa verktyg, skulle Gotland kunna vara drivande i flera frågor. Digital beredskap, användande av artificiell intelligens inom offentlig sektor, automatiserat beslutsfattande och ett fullt ut utnyttjande av det smarta samhället med hjälp av IoT, är områden där Gotland skulle kunna leda samhällets progression och visa på goda exempel.

Väsentliga slutsatser och rekommendationer inom denna megatrend:

Slutsats 1: Digitalisering är ett självklart verktyg inom samhällsskydd och beredskap och kan höja kvalitet och effektivitet när det gäller exempelvis varningssystem och prediktiv analys.

- ⇒ Rekommendationen är att Region Gotland ska integrera digitalisering, med stöd av digitaliseringsstrategi, som en naturlig och bestående del av befintligt beredskapsarbete.

Slutsats 2: Internet of things (IoT) kan bidra till en mer hållbar besöksnäring och skapa mervärde för näringslivet, på fler platser på ön.

- ⇒ Rekommendationen är att Region Gotland uppmuntra och satsa mer på de initiativ som finns idag kring IoT, exempelvis inom kapacitetsmätning och reseplaneringslösningar.

Slutsats 3: Gotland har goda förutsättningar att ligga i framkant när det gäller utnyttjande av befintlig AI-teknik, främst inom handläggning och automatiserat beslutsfattande.

- ⇒ Rekommendationen är att Region Gotland ska satsa på att ha adekvat kompetens, stimulera det gotländska samhällets användande av AI-teknik, och själv föregå som gott exempel genom att satsa på AI inom exempelvis tillsynsverksamhet och automatiserat beslutfattande.

5. Megatrend – Samhällets beredskap

De senaste åren har flera av samhällets skyddsvärden utmanats både globalt och i Sverige, bl.a. med global lågkonjunktur, global pandemi, hybridkrigsföring (t.ex. cyberangrepp, utnyttjande av migranter för att skapa oro), naturkatastrofer, höjd terrorhotnivå och terrorattacker. De yttre hoten från omvärlden har stor betydelse för Sveriges inre säkerhet, däribland Gotlands säkerhet och hotbild. Sveriges ansökan till Nato och Sveriges stöttning till Ukraina i kriget innebär ett tydligt ställningstagande mot Ryssland vilket enligt Säkerhetspolisen resulterar i ytterligare ökad hotnivå. Gotlands geo- och säkerhetspolitiska roll har fått stor uppmärksamhet i och med ansökan till Nato och Rysslands offensiva agerande. Andra exempel på hot är påverkan-/desinformationskampanjer, cyberangrepp och attentatshot.

Utifrån Gotlands ö-perspektiv och det geo- och säkerhetspolitiska läget i Östersjön har Gotland en central roll i satsningen på att förstärka den nationella beredskapen. Den centrala positionen i Östersjön innebär utifrån ett militärt perspektiv att man med bas på ön kan kontrollera kommunikationerna till sjöss och i luften över Östersjön. Gotland är därmed militärstrategiskt viktigt och således även den civila beredskapen för att kunna stödja det militära försvaret och att upprätthålla viktiga samhällsfunktioner. Ö-perspektivet innebär också sårbarheter utifrån bl.a. beroendet av fungerande flyg- och färjetransporter, både när det gäller person- och godstransporter inklusive samhällsviktig verksamhet såsom hälso- och sjukvård. Avbrott i transporter innebär avbrott i distributionskedjan av varor, tjänster och materiel och ger konsekvenser för samhället på kort och lång sikt.

Kritisk infrastruktur, exempelvis teknisk infrastruktur såsom ledningar och kablar för elektronisk kommunikation, el, gas och vatten blir mer sårbara i en osäker värld. Gotland är särskilt utsatt med anledning av ö-läget och vårt geografiska läge, inte minst avseende undervatteninfrastrukturen. Gotland behöver arbeta utifrån ett adaptivt förhållningssätt där vår infrastruktur klarar av att hantera de eventuella förändringar som kan komma att krävas. Det innebär ett ökat skydd och redundans i Gotlands infrastruktursystem samt en ökad uthållighet i våra samhällsviktiga verksamheter.

Med anledning av Gotlands geo- och säkerhetspolitiska läge, finns det risk att Gotland blir ett utpekad mål för främmande makt att skapa oro och splittring. Det blir därmed särskilt viktigt att öka den skärpta vaksamheten samt information och kommunikation om detta för att minska risken av att påverkas av desinformation och anti-demokratiska påverkningar. Att Regionen arbetar på ett sådant sätt som skapar förtroende och tillit hos invånare, brukare och kunder blir än mer viktigt när det finns krafter som vill undergräva våra demokratiska värden och tilltron till samhället.

Väsentliga slutsatser och rekommendationer inom denna megatrend:

Slutsats 1: Gotlands geografiska ö-läge utgör särskilda utmaningar och sårbarheter kopplat till bland annat försörjning av varor, beroendet av flyg- och färjetrafik till och från ön, samt vatten- och energiförsörjning.

- ⇒ Rekommendationen är att Region Gotland intensifierar arbetet med kontinuitetshantering och säkerhetskyddsåtgärder för ökad förmåga att upprätthålla och skydda samhällsviktig verksamhet. Det görs bland annat genom att identifiera och analysera samhällsviktiga verksamheter, beroenden och resurser, för att i sin tur upprätta planer och genomföra åtgärder såsom reservrutiner, för att hantera eventuella störningar som kan uppstå.

Slutsats 2: Utifrån Gotlands säkerhetspolitiska läge finns det krafter som vill undergräva våra demokratiska värden och tilltron till samhället.

- ⇒ Rekommendationen är att Region Gotland genomför kunskapshöjande insatser om civil beredskap (krisberedskap och civilt försvar). Exempel på kunskap som bör höjas relaterar till vilka olika typer av hot vi står inför, hur Region Gotlands arbete med beredskap ser ut och vem som har ansvar för vad, hur ledning och samordning fungerar vid störningar, samt vad individens egen roll och ansvar är under störningar.

Slutsats 3: Omvärldsläget i Gotlands närområde har försämrats och risken för hybrida hot har ökat.

- ⇒ Rekommendationen är att Region Gotland ska stärka sin förmåga att utöva ledning och samordning vid samhällsstörningar, även vid avbrott i transporter till och från fastlandet. Denna förmåga behöver finnas och genomsyra hela organisationen och inom olika nivåer av organisationen, ex. genom krislednings- och krishanteringsplaner som testas och övas regelbundet – både inom Region Gotland och externt med samverkande aktörer.

4. Långsiktig finansiell analys

Den långsiktiga finansiella analysen syftar till att ge en oberoende och objektiv bild av regionens ekonomiska förutsättningar till och med så långt regionens befolkningsprognos sträcker sig.

I analysen redovisas en framräkning av det demografiskt betingade investeringsbehovet i förhållande till regionens investeringsplan samt resultatet av en konsekvens- och driftkostnadsanalys av investeringsplanen.

Resultatet av beräkningen visar vilket effektiviseringsstryck, alternativt skatteökningstryck eller omprioriteringsbehov som behövs för att få en hållbar ekonomi på lång sikt.

PwC har på uppdrag av Region Gotland genomfört en långsiktig finansiell analys. Arbetet har genomförts genom analys av Regionens befolkningsprognos, räkenskapsammandrag, investeringsplanering och pensionsprognos samt offentlig statistik och annan dokumentation.

Sammanfattning av analysen

Behov av effektivisering och anpassning

Region Gotlands förväntade intäkter räcker inte för att finansiera en full uppräknings med demografi, lön samt pris av regionens verksamheter. Gapet mellan intäkter och kostnader år 2032 motsvarar en skattehöjning på 3,59 kronor. För att hålla tillbaka kostnadsökningen

till en nivå som matchar intäkterna krävs en årlig genomsnittlig effektivisering på 1,62 procent.

Effektiviseringsbehovet uppstår redan år 2023 och kommer vara särskilt högt 2023 och 2024 samt 2027-2032 förklarar av ett högt demografiskt tryck samt ökade kostnader till följd av genomförda investeringar.

Stora behov av effektiviseringar kan tänkas uppstå till följd av ökade räntekostnader, varför det är angeläget att regionen så snart som möjligt dimensionerar organisationen enligt demografin.

Kostnader och intäkter

Region Gotlands kostnader för verksamheten ökar i takt med demografin samt förändringen av priser och löner. Utöver detta tillkommer ökade avskrivningar.

Den underliggande kostnadsökningen till följd av demografin uppgår till 10,1 procent under perioden (695 miljoner kronor). Regionen förväntas växa inom åldrarna 35-50 år samt 80+ år.

Intäkterna ökar i takt med utvecklingen av samhällsekonomin och arbetsmarknaden.

Effekterna på intäkterna för Sveriges regioner till följd av konjunkturutsikterna är ännu okänd. I analysen är det räknat med att en viss urholkning sker av statens bidrag då de inte fullt ut räknas upp med hänsyn till löner, priser samt demografi.

Kostnadsutjämningen omfördelar kostnadstrycket så att alla kommuner/regioner. Region Gotland beräknas få ett högre bidrag inom den regionala kostnadsutjämningen samt betala en mindre avgift inom den kommunala kostnadsutjämningen. Samlat innebär detta att Region Gotlands avgift i kostnadsutjämningen kommer att övergå i ett bidrag.

Rekommendationer

- Säkerställ långsiktighet i planeringen:

Arbeta kontinuerligt med det långsiktiga perspektivet. Treårsperspektivet räcker inte när utvärdering/planering ska göras av begreppet god ekonomisk hushållning.

- Arbeta med att analysera regionens kostnader och volymer:

ambitionsnivå i relation till begränsade resurser, hitta möjliga effektiviseringsmöjligheter, stämmer utfallet med den politiska viljeinriktningen, jämför med andra regioner/kommuner

- Säkerställ att budgetmodellen innehåller nödvändiga volymkomponenter:

omfördelning mellan verksamheterna när målgrupperna förändras

- Säkerställ att de finansiella målen är anpassade för regionens förutsättningar:

utvärdera om resultatmålet är erforderligt utifrån regionens utmaningar, buffert mot förändringar i intäkterna, planera för skuldernas storlek/nivå samt självfinansieringsgrad, hur stor andel av intäkterna ska tillåtas gå till räntebetalningar

5. Investeringsbehov 10 år

Som en del av planeringsunderlaget inför beslut om prioritering av investeringar tar nämnderna fram en plan över investeringsbehovet på 10 års sikt. Planerna baseras på den demografiska utvecklingen samt förändrade behov exempelvis utifrån nya lag- eller myndighetskrav eller teknisk utveckling. Oftast uppstår investeringsbehovet i verksamheten men kan också uppstå centralt genom samordnade insatser för att utveckla Gotland. I år har lokalbehoven samordnats och genomgått en första prioritering i den nya gemensamma lokalförsörjningsprocessen. De långsiktiga investeringsbehoven är utgångspunkt för nämndens förslag till prioritering som sedan presenteras i mål- och budgetskrivelsen.

Utgångsläget för det årliga investeringsutrymmet är regionens resultat, avskrivningsutrymme samt del av avsättningar. Under förutsättning att resultatet hamnar på minst 100 mnkr är det ekonomiska investeringsutrymmet drygt 450 mnkr per år i den skattefinansierade verksamheten. Ett av de finansiella målen är att självfinansieringsgraden av investeringar i skattefinansierad verksamhet ska vara minst 100 procent. De sammanställda investeringsbehoven uppgår till cirka 900 miljoner kronor per år i skattefinansierad verksamhet.

Nämndernas investeringsbehov är fortsatt stora den kommande 10 årsperioden. Detta gäller både behov av nya lokaler och behov av investeringar i VA, avfall, mark- och stadsmiljö, gator och vägar. Även behov av klimatrelaterade investeringar börjar bli tydliga.

Hälsa- och sjukvården har, och kommer fortsatt att ha behov av, omfattande investeringar i lokaler. Under kommande tioårsperiod finns två stora huvudområden där investeringar planeras bli omfattande. Huvudområdena är Visby lasarett och primärvården. Mot bakgrund av de utredningar som gjorts så här långt, de sen tidigare kända behoven som finns och det faktum att den nya Havspaviljongen enbart är tillfällig, är att någon form av strategiskt inriktningsbeslut gällande Visby Lasarett på längre sikt nödvändigt inom kort.

Den demografiska utvecklingen med fler äldre på Gotland innebär ett ökat behov av boende för äldre.

I den taxefinansierade verksamheten finns stora behov av VA investeringar för att säkra Gotlands vattenförsörjning men även för att reinvestera i de befintliga anläggningarna och förnya ledningsnätet. Behovet bedöms uppgå till cirka 340 mnkr per år.

Sammanlagt beräknas det totala investeringsbehovet uppgå till över 12 miljarder kronor totalt inklusive avgiftsfinansierad verksamhet kommande 10 års period. Det kommer inte att vara varken ekonomiskt eller resursmässigt möjligt att investera i den takten.

Beslutad investeringsbudget inklusive kompletteringsbudget för 2024 uppgår till 1 262 mnkr och 2025 till 881 mnkr.

Bedömningen som regionsstyrelseförvaltningen gör är att lågkonjunkturen samt den höga inflationen innebär att Region Gotlands ekonomiska förutsättningar att genomföra omfattande investeringar är begränsade. En kraftig prioritering kommer att behöva genomföras utifrån en genomtänkt strategi. De omfattande investeringsbehov som beskrivs från nämnderna kommer inte att kunna genomföras inom den tidsram som angetts.

Alla nämnder, utom miljö- och byggnämnden, har lämnat in en investeringsplan som beskriver behov av investeringar framåt. Nämnderna har gjort en beskrivning av behovet under hela perioden. De nämnder som är påverkade av den demografiska utvecklingen har använt befolkningsprognosen som grund för bedömningen av nya behov. Detta gäller framförallt socialnämnden, barn- och utbildningsnämnden samt gymnasie- och vuxenutbildningsnämnden.

6. Workshop om regionfullmäktiges prioriteringar

Under planeringskonferensen genomfördes en workshop kring regionfullmäktiges prioriteringar. Deltagare var förtroendevalda och tjänstepersoner och syftet var att diskutera nuläget och vilka utmaningar Region Gotland behöver ta sig an för att bli framgångsrika inom respektive prioritering.

Region Gotland ska prioritera en skyndsam energi- och klimatomställning

Varför är det viktigt?

Region Gotland behöver utveckla, intensifiera och bredda arbetet så att Gotland klarar energi- och klimatomställningen samt blir mer självförsörjande på energi. Att minska klimatpåverkande utsläpp är avgörande för framtiden och för att nå ett klimatneutralt Gotland 2040. Redan i dag finns effekter av klimatförändringar som påverkar Gotland, exempelvis vattenförsörjningen. Att ta ett tydligt ansvar i klimatomställningen stärker organisationens medvetenhet och beredskap för att klara kommande utmaningar. Klimatomställningen skapar arbetstillfällen och god konkurrenskraft samt stärker Gotlands attraktionskraft och bidrar till höjd beredskap.

Vart vill vi?

Gotland har minskat utsläppen av växthusgaser och stärkt motståndskraften mot klimatförändringens konsekvenser. Region Gotland har drivit på energi och klimatomställningen i det gotländska samhället – i våra verksamheter, som myndighetsutövare och som samhällsutvecklingsaktör samt blivit mer självförsörjande på energi.

Sammanfattning av workshop:

Inom denna prioritering lyftes grön industriell investering och arbetet med omställning av Heidelberg material där de arbetar för att fånga koldioxid i CCS-anläggning. TN/TKF har arbetat fram ett internt pris på koldioxid som är intressant. Vidare diskuterades behovet av att bygga för att skydda oss från klimatförändringar (skyfall, erosion, havsnivå, värme) och att vi inte ska skjuta kostnaderna på kommande generationer. Inom området byggande lyftes även idén att vid byggnationer ha med tanken att byggnationen kan ha ett annat användningsområde över tid (ex. särskilt boende blir lägenheter). Det konstaterades att vi i vissa fall har väntat för länge i att göra energieffektiviseringar i fastigheter och att det finns möjligheter att bygga solpaneler på Region Gotlands tak.

Insatser som ”spara vatten” är avgörande och möjligheterna till att hålla kvar vatten på land, ex i dammar lyftes som förslag på insats. Medborgardialoger och att lyfta fram lokala exempel på ön är ett bra sätt för bygder att dela kunskap med varandra, ex Östergarn och Burgsvik, Testbädd Storsudret.

Vidare diskuterades acceptansfrågan kring vissa byggnationer av ex. vindkraft, det upplevs som att medborgare stoppar mycket då de inte vill ha vindkraftverk i närheten av deras

boende. Det framkom önskemål om att prioritera vindkraftsparker till havs. Utifrån möjligheten att tillgå el så lyftes behovet av att fördubbla utvecklingen av laddinfrastrukturen.

Slutligen såg deltagarna att vi kan öka kommunikationen som driver förändring och påverka medborgare att göra andra val samt att vi borde förädla mer på Gotland och värna småskaligheten.

Region Gotland ska prioritera ett hållbart växande Gotland

Varför är det viktigt?

Gotland behöver fler invånare för ökad skattekraft och för att klara kompetensförsörjningen. Då behövs fler och ett varierat utbud av bostäder som gör det möjligt att bo på hela Gotland. För att möjliggöra byggande och för att det ska vara attraktivt att bo, leva och verka över hela ön krävs att kommunikationer, teknisk försörjning, välfärd och service säkerställs och utvecklas. Idag finns många som helt står utanför bostadsmarknaden eller som har svårt att hitta bostad, dessa behöver särskilt uppmärksammas. För att Gotland ska utvecklas positivt behövs också ett lyhört samarbete mellan Region Gotland och öns näringsliv.

Vart vill vi?

Bostadsbyggandet har ökat. Visby som regioncentra liksom service- och skolorterna har utvecklats vilket ökat attraktiviteten och förbättrat möjligheten att bo, leva och verka på hela ön. Varje serviceort har en plan för utveckling och fler gotlänningar känner inflytande och ser utveckling nära där man bor. Tillgängligheten till kommersiell och offentlig service har stärkts. Region Gotlands myndighetsutövning, som skapar förutsättningar för bostadsbyggande och företagande, är snabb, smidig och rättssäker. Vidare har Region Gotland utvecklat fler vägar för att attrahera och förenkla för fler att flytta till Gotland. Inflyttningen till Gotland har ökat och kötiden för en hyresrätt via Gotlandshem har kortats. Gotland har klättrat i ranking vad gäller såväl näringslivsklimat som nöjd kundindex (NKI).

Sammanfattning av workshop:

Inom denna prioritering genomfördes en SWOT-analys i syfte att lyfta de styrkor och svagheter men även möjligheter och hot deltagarna såg framför sig. Här kommer en sammanfattning av de olika delarna.

Inom området HOT identifierades de externa riskerna och hindren som kan påverka Region Gotlands framgång inom prioriteringen. Här lyftes bland annat försvarets makt och dess påverkan på möjligheten att bygga och bedriva verksamhet. Även oron i omvärlden kan skapa otrygghet och minska Gotlands attraktivitet. Svårigheter att lösa kommunal service i perifera delar av ön och vattentillgång i relation till boende på Gotland. Vidare diskuterades barnafödandet då prognoser visar lågt barnafödande och låg inflyttning. Gotland är en liten arbetsmarknad och det konstaterades att kommunikationerna till och från Gotland är ett hot mot inflyttning och ekonomiska förutsättningar påverkar möjligheten till boende på Gotland. Bostadspriserna skenar på grund av att Gotland är en attraktiv plats att bo på. Gotland har för få hyresrätter. Slutligen lyftes att tillgången till kollektivtrafik kan upplevas som ett hot och att en attitydförändring är viktig för att minska bilanvändandet.

Inom området MÖJLIGHETER identifierades de externa förhållandena eller faktorerna som Region Gotland kan dra nytta av för att främja framgång inom prioriteringen. Här lyftes bland annat att vi vill att barnfamiljer ska flytta till Gotland och att de som studerar på universitetet ska stanna. Lyckas vi attrahera dessa grupper får vi även folk i arbetsför ålder till ön. En ytterligare möjlighet till framgång inom prioriteringen är att göra en positionsförflyttning från besökare till gotlänningarna. Vi behöver mark för att kunna erbjuda företag att etablera sig. Gotland har ett välutbyggt fibernät som ger möjlighet till digitala jobb. Det konstaterades även att Gotland är en viktig del i livsmedelssektorn och att förädling av livsmedel kan stärkas. En ytterligare möjlighet att skapa attraktivitet för hela Gotland är att få medborgare att vara med i processen kring lokala utvecklingsplaner (LUP). Slutligen lyftes landsbygden in och att vi inte får glömma bort landsbygden i olika beslut samt att det även måste våga fattas beslut och då ibland utifrån ”kill your darlings”.

Inom området SVAGHETER identifierades de interna bristerna eller begränsningarna som Region Gotland står inför och som kan påverka framgången inom prioriteringen. Här lyftes bland annat samhällsbyggnadsprocesserna behöver kortas ner och att alldeles för få planer beslutas årligen. Det finns utmaningar i att rekrytera handläggare för bygglov och det finns en upplevelse av att vi krånglar till handläggningen. Vi kan förbättra vår myndighetsutövning ytterligare så att den blir ännu smidigare och alltid rättssäker. Vatten och avloppsfrågan lyftes även som en svaghet samt att högre tjänstepersoner behöver synas mer i samhället för att öka relationsbyggandet. Synen på besökare kontra boende lyftes även här.

Inom området STYRKOR identifierades sådant som Region Gotland redan är bra på och som kan påverka framgången inom prioriteringen. Här lyftes bland annat att Region Gotland har en bra välfärd och hög kvalitet i skola, vård och omsorg. Vi är unika då vi är både en kommun och en region. Folk vill flytta hit, vi har nära till allt. Vi har ett universitet. Vi har en levande landsbygd och vi är en föreningstät ö.

Region Gotland ska prioritera hälsofrämjande arbete och utveckla tidiga förebyggande insatser

Varför är det viktigt?

Att främja hälsa är klokt ur många perspektiv - för gotlänningarna, för medarbetarna och för samhällets förmåga att fortsatt kunna erbjuda välfärdstjänster av god kvalitet. Den ojämlika hälsan är fortsatt en stor utmaning liksom att utvecklingen av befolkningens hälsa varit oförändrad över lång tid eller i vissa avseenden utvecklats åt fel håll.

Vart vill vi?

Region Gotland har ett mer hälsofrämjande perspektiv i alla verksamheter. En omställning till ett hälsosystem, som främjar hälsa och förebygger sjukdom pågår. Region Gotland har utvecklat arbetet med att rusta unga för ett hållbart och hälsosamt liv. Goda förutsättningar för hälsofrämjande och förebyggande insatser har skapats. Alla gotlänningars möjlighet att leva ett mer hälsosamt liv har förbättrats och befolkningens fysiska och psykiska hälsa har stärkts. Förutsättningar och livskvalitet för personer med funktionshinder har förbättrats. Fler gotlänningar har egen försörjning och upplever sig inkluderade och delaktiga i samhället.

Sammanfattning av workshop:

Prioriteringarna behöver finnas som ett raster som det skickas tankar och beslut igenom. För att kunna göra det ska prioriteringarna vara levande och vara betydelsefulla. Ett sätt att visa att prioriteringarna är levande och används, är att man i tjänsteskrivelser refererar till dem. Tvärperspektiven som analyseras i tjänsteskrivelserna behöver utvecklas, och kan med fördel kopplas till prioriteringarna.

Det handlar i stort sett om att utveckla arbetsformer med fokus på samverkan för att nå bättre resultat. Samhällsstrukturer som inte stödjer ”göra rätt” beteende bör formas om så att det blir lättare att göra det, t ex vardagsmotion (nudging). Möjligen kan man peka ut särskilda målgrupper (t ex små barn) där man förväntar sig en kraftsamling och utveckling av nya arbetssätt. Under workshopen pekades ett antal områden som känns som mest angelägna att prioritera ut. Grupper som pekades ut var ”psykisk ohälsa bland barn och unga”, ”ofrivillig ensamhet”, ”rörelse-fysisk aktivitet”, ”skolresultat” och ”arbete”. En prioritering är dock till viss del redan gjord på ett systematiskt sätt i RUS-sammanhang och under framtagandet av genomförandeprogrammen.

Frågan är hur vi vet att vi gör rätt insatser för att förebygga ohälsa och främja hälsa? Är det bästa sättet att förebygga ohälsa och främja hälsa att trygga en bred och robust basverksamhet (i synnerhet skolan)? Det behöver i så fall belysas i budgetprocessen då man hamnar i ett läge där medel ska prioriteras politiskt. Grundläggande förutsättningar för ett friskt liv utmanas av det ekonomiska läget.

Även medarbetarnas hälsa lyftes som förslag till särskilt fokus för prioriteringen. Här finns möjligheter till samverkan med prioriteringen för god arbetsmiljö. En ytterligare reflektion var att vi gör ganska många saker men hur vet vi att vi gör rätt saker? (t ex är friskvårdsbidrag rätt – är ett trubbigt instrument, jämfört med andra insatser).

Ett steg vidare i arbetet med prioriteringarna är att se hur vi hanterar målkonflikter när inte allt kan prioriteras samtidigt.

Region Gotland ska prioritera god arbetsmiljö genom aktivt ledarskap och medarbetarskap

Varför är det viktigt?

Kompetensförsörjningen behöver säkras och organisationen ställa om för att klara uppdraget för de vi är till för. Att vara en attraktiv arbetsgivare innebär att ta tillvara medarbetarens kompetens, erfarenhet och initiativkraft, vilket är en förutsättning för att behålla och rekrytera nya medarbetare. Att Region Gotland erbjuder en god arbetsmiljö och goda arbetsvillkor är avgörande för en långsiktig kompetensförsörjning.

Vart vill vi?

Region Gotland är en trygg och modig organisation som klarar förändring. Inom Region Gotland uppmuntras innovation och nytänkande och det finns goda förutsättningar för att idéer ska kunna bli verklighet. Region Gotland har medarbetare som vill stanna, utvecklas och bidra. Det är lätt att rekrytera ledare och medarbetare med rätt kompetens. Sammantaget lyckas Region Gotland leverera med god kvalitet till dem vi finns till för.

Sammanfattning av workshop:

Det är ett bra område som blivit prioriterat, det finns utmaningar att nå målbilden och det är bra att följa förflyttningen med hjälp av friskfaktorerna. Det fördes dialog kring hur vi

kopplar rekommendationen om god arbetsmiljö med målet att rekommendera sin arbetsplats. Utöver insatserna i prioriteringen kring god arbetsmiljö behöver planeras fler aktiviteter. Vi behöver bredda insatser/aktiviteter och inte bara fokusera på friskfaktorer. Vi behöver även attrahera medarbetare att stanna genom marknadsmässiga löner och förmåner mm.

Målbilden – uppmuntra innovation och nytänkande och att det ska finnas goda förutsättningar för att idéer ska kunna bli verklighet – som lyfts fram i texten om ”vart vill vi”, fångas inte in genom att arbeta med friskfaktorerna. Hur tar vi fram aktiviteter kring det och hur mäter vi en sådan förflyttning? Förflyttningar kring ständiga förbättringar, kvalitet och ekonomi?

Det är så viktigt att ha ett aktivt ledar- och medarbetarskap och organisationen behöver ge rätt förutsättningar för det genom att se till att det finns bra strukturer och stöd för att driva förflyttningen dit vi vill. Chefer är nyckelfunktioner som ska driva förändringen och det behöver finnas tillräckligt med stöd runt cheferna för att få till den förflyttning vi vill se. Vi behöver även se över storlek på grupper för att våra chefer ska kunna vara nära, få till delaktighet/inflytande/kommunikation och återkoppling/ prioritering av arbetsinsatser och tidiga insatser. Vi behöver vidare få till systematik i uppföljningen av friskfaktorerna även vad gäller medarbetarsamtal, lönesamtal medarbetarundersökningen, eventuella pulsmätningar mm. Vi behöver arbeta med flera olika aktiviteter för att klara vår kompetensförsörjning – det ska vara lätt att rekrytera till våra tjänster och att kunna behålla våra duktiga medarbetare! Slutligen konstaterades att detta är vårt allra viktigaste område att jobba med för att klara våra uppdrag!

Region Gotland ska prioritera samverkan och planering av beredskaps- Arbetet

Varför är det viktigt?

Ett förändrat omvärldsläge och erfarenheterna av den senaste pandemin har satt trygghet, motståndskraft och säkerhet i fokus. Gotland har som ö särskilda utmaningar och sårbarhet. Det är centralt att kunna säkerställa uthållighet och öka försörjningstryggheten. Region Gotland behöver en god beredskap för att klara våra samhällsviktiga uppdrag under normala omständigheter såväl som vid samhällsstörningar, både vid fredstida kriser och vid höjd beredskap.

Vart vill vi?

Region Gotland har god kunskap om risker och sårbarhet i de olika verksamheterna. Genom samverkan, planering och övning såväl internt och tillsammans med andra har förmågan att förbereda, förebygga, motstå och hantera samhällsstörningar stärkts. På det sättet har tryggheten och flexibiliteten ökat.

Sammanfattning av workshop:

Slutsatserna efter workshoppen kan bland annat summeras övning, övning, övning. Ett behov finns att verksamheter och förtroendevalda i regionstyrelsen och i krisledningsnämnd ska få öva utifrån olika scenarier. Det uppfattas som viktigt för att olika funktioner ska kunna ta sin roll vid samhällsstörningar eller vid höjd beredskap. Vidare lyftes mandatfrågan vid samhällsstörningar och höjd beredskap. Hur ser mandatfrågan ut utifrån olika möjliga händelser. Detta rör både den politiska och

tjänstepersonsorganisationen. Till detta knyts de styrande dokument som finns på området och den revidering som ska ske av dessa under 2024.

Att dela information skapar kunskap, trygghet och helhetsförståelse. Det uttrycks ett behov av att information delas mellan nämnder och från koncernledning till regionstyrelsen om hur beredskapen ser ut i verksamheterna och generell information om de risk- och sårbarhetsanalyser som genomförts i förvaltningarna och vilka verksamheter som betraktas som samhällsviktiga. Det ses som viktigt för att kunna fatta kloka beslut i regionstyrelsen eller i de fall som krisledningsnämnden behöver aktiveras.

Krislager och försörjningskedjor. I flera av samtalen väcktes frågor om vilken beredskap som finns i termer av lager i samhällsviktiga verksamheter och hur försörjningskedjorna ser ut.

Cybersäkerhet och koppling till beredskap. Cyberhot, överbelastningar och system som ligger nere diskuterades på olika sätt i samtliga grupper både i den politiska organisationen och i tjänstepersonssfären. Vilka reservrutiner ska finnas och hur ska vi förhålla oss till den här typen av samhällsstörningar? Hur ska vi ta höjd för detta då det är något som blir mer och mer vanligt i omvärlden.

Oklarheter kring olika aktörers uppdrag i beredskapsfrågor. Det råder oklarheter kopplat till Region Gotlands roll i beredskapsfrågor, i relation till andra aktörer såsom länsstyrelsen, MSB, Försvarmakten, med flera. Vem ansvarar för att informera allmänheten och hjälpa till att höja deras beredskap? Hur funkar det med alla skyddsrum? Vem har ansvar för att se till att kommunikation (faktisk kommunikation likväl som teknisk utrustning för kommunikation) fungerar vid samhällsstörningar vid exempelvis långa strömavbrott eller större cyberattacker? Vem gör vad om betalsystem är utslagna? Hur ser finansieringen ut när vi behöver satsa på beredskapsområdet?

Bilaga 1

